

જ્યોર્જ ગ્રિયર્સનનું ગુજરાતી ભાષા વિષયક સંશોધન

મહેન્દ્રકુમાર મહંતભાઈ પરમાર

પ્રસ્તાવના -

જ્યોર્જ ગ્રિયર્સન દ્વારા ભારતીય ભાષા સર્વેક્ષણનું કામ કરવામાં આવ્યું તેમનું આ કામ ઇ.સ.૧૮૮૮ થી ૧૯૨૮ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન ભારતીય ભાષાઓનું સર્વેક્ષણ કરીને અગિયાર (૧૧) જેટલા ગ્રંથોને વીસ (૨૦) જેટલા ભાગમાં વિભાજિત કરી ભારતીય ભાષાઓનું સર્વેક્ષણ કરી એક સંશોધન રૂપે આપણી સમક્ષ મૂકી આપ્યું છે. આ સર્વેક્ષણમાં તેમને ૫૪૪ જેટલી બોલીઓ અને ૩૬૪ જેટલી ભાષાઓનો અભ્યાસ આ સમયગાળા દરમિયાન કરવામાં આવ્યો હતો. ભાષા વિશે સર્વેક્ષણની માહિતી માટે તેમના આ પ્રસ્તાવને શરૂઆતમાં મંજૂરી મળી ન હતી, આથી બીજી વખત તેમાં સુધારો કરીને આ કામ કરનાર વ્યક્તિને કેટલું મહેનતાણું ચૂકવવામાં આવશે અને આ કામ કેટલા સમયગાળા દરમિયાન પૂર્ણ કરવામાં આવશે તેનો વિગતે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો અને ત્યારબાદ તેમના આ પ્રસ્તાવને સરકાર દ્વારા મંજૂરી મળી ગઈ હતી. ત્યારબાદ તેમનું આ કામ લગભગ ત્રીસ વર્ષ સુધી ચાલુ રહ્યું અને ઇ.સ.૧૯૨૮ના રોજ આ કામ સમાપ્ત થયું.

સર જ્યોર્જ અબ્રાહમ ગ્રિયર્સનનો જન્મ ૧ જાન્યુઆરી ઇ.સ. ૧૮૫૧માં ગ્લેન ગેયરી (આયર્લેન્ડ)માં થયો હતો. તેમણે ‘સેન્ટ બી સ્કૂલ’માં પ્રાથમિક શિક્ષણ અને ‘ટ્રીનિટી કોલેજ ડબ્લીન’માં કોલેજ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેઓ ગણિતના વિદ્યાર્થી હતા. તેમણે ઇ.સ. ૧૮૭૧માં ICની પરીક્ષા આપી અને અઠવાવીસ (૨૮)માં ક્રમે પાસ થયા હતા. બે વર્ષ સુધી કોલેજનો અભ્યાસ શરૂ રાખ્યો અને આ સમય દરમિયાન તેઓ રોબર્ટ એટકીન્સના પરિચયમાં આવ્યા. રોબર્ટ એટકીન્સ ઓરિએન્ટલ લેંગ્વેજના પ્રોફેસર હતા, તેથી ગ્રિયર્સન પણ ભાષાવિજ્ઞાન તરફ વળ્યા. તેમનું અવસાન ૮ માર્ચ ઇ.સ. ૧૯૪૧માં ઇંગ્લેન્ડના કેમ્પબર્લીમાં થયું.

ગ્રિયર્સન ‘linguistic survey of india’ના નવમાં(૮) વોલ્યુમનાં સોળ(૧૬)માં ભાગમાં ગુજરાતી ભાષા વિશેનું સંશોધન કાર્ય પ્રસ્તુત કર્યું છે. ગુજરાતી ભાષા અંગેના પ્રકરણમાં તેમણે ગુજરાતી શબ્દનો અર્થ કેવી રીતે સંસ્કૃત ઉપરથી ઉતરી આવ્યો છે તે જણાવતા કહ્યું છે કે ‘ગુજરાતી ભાષા એટલે ગુજરાતની ભાષા’ એમ બતાવી આપે છે. ગુજરાત એટલે ‘ગુજરતા, ગુજ્જરતા પરથી ગુજરાત’ સંજ્ઞા ઉતરી આવી હશે એમ તેઓ જણાવે છે. આ ઉપરાંત ગુજરાતી ભાષા જે ભૂમિ પ્રદેશમાં બોલાય છે તે પ્રાચીન ગુજ્જર ભૂમિ આજના મહીકાઠાનાં ઉત્તર દિશામાં ખેડા, અમદાવાદ, પાલનપુર, કડી વિસ્તાર સુધી વિસ્તરેલી છે.

આ પ્રદેશનું આવું નામ ચાવડાવંશની રાજ્યવ્યવસ્થા ઇ.સ. ૭૨૦ થી ઇ.સ. ૮૫૬ દરમિયાન પ્રાપ્ત થાય છે. મહીનદીનાં દક્ષિણ વિભાગને ‘લાટ’ પ્રદેશ કહેવામાં આવતો હતો. મુસ્લિમ શાસન દરમિયાન ગુજરાત સાથે લાટ પ્રદેશ જોડાયો. ગ્રિયર્સનનાં સમય દરમિયાન ગુજરાતી ભાષા ગુજરાત અને કાઠીયાવાડમાં બોલાતી, કચ્છમાં કોર્ટ અને વેપારી ભાષા તરીકે ગુજરાતી પ્રયોજાતી હતી. ગ્રિયર્સને નોધ્યું છે કે ‘સિંધનાં કેટલાક વિસ્તારોમાં ગુજરાતી ભાષા પ્રસરી છે’.

ગુજરાત પ્રદેશ ગુજ્જરોની ભૂમિ છે. આ ગુજ્જરો(ઇ.સ. ૪૦૦ થી ઇ.સ. ૬૦૦) નોર્થ ભારતની ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશાએથી થાનકર સુધી વિસ્તર્યા હતા. ત્યારબાદ કેટલાક અર્ધપૌરાણિક યાદવો(ઇ.સ. ૫૦૦ થી ૧૫૦૦), યવનો (ઇ.સ. ૩૦૦ થી ઇ.સ. ૧૦૦), આરબ અને ઈરાની

*લેખક સંપર્ક: મહેન્દ્રકુમાર મહંતભાઈ પરમાર, પીએચ.ડી. શોધાર્થી, ગુજરાતી વિભાગ, સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વલ્લભવિદ્યાનગર, ગુજરાત, ભારત.,

Email: mahindra22.parmar@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6757-5712>

© 2025 Author(s). Published by Young India Publication, Gandhinagar, Gujarat, India

Website: www.youngindiapublication.in

Gmail: info@youngindiapublication.in

આખતનાં ચાચિયા(ઇ.સ.૧૬૦૦ થી ૧૭૦૦),અમેરિકન,ડચ,જેંચ વેપારીઓ (૧૬૦૦ થી ૧૭૫૦),ત્યારપછી બ્રિટિશરો(ઇ.સ.૧૭૫૦ કે પછી)આ ઉપરાંત બીજી પણ કેટલી પ્રજા વ્યવસાય અર્થે ગુજરાતમાં આવી હશે એ વિશેની વિગત તેઓ અહીંયાં જણાવે છે.ગુજરાતી ભાષા વિશેનાં સંશોધનમાં તેમણે ઇ.સ.૧૮૮૧ની વસ્તીગણતરી મુજબ ગુજરાતી ભાષા બોલનારાઓની સંખ્યા કેટલી અને પોતે ગુજરાતી ભાષા વિશે તેમણે કરેલ સંશોધન દરમિયાન ગુજરાતી ભાષા બોલનારાઓની સંખ્યા કેટલી તે વિશેની માહિતી તેમણે સંખ્યામાં આપી છે. જેમકે,

પ્રદેશ	ઇ.સ.૧૮૮૧ મુજબ (બોલનારા)	ઇ.સ.૧૯૩૧ મુજબ(બોલનારા)
અમદાવાદ	૮,૪૦,૦૦૦	૮,૨૦,૦૦૦
મહીકાંઠા	૫,૪૧,૫૦૦	૪,૫૮,૦૦૦
ખંભાત	૮૨,૭૦૦	૮૧,૦૦૦

આ ઉપરાંત તેમણે પંચમહાલ, રેવાકાંઠાનો વિસ્તાર, ભરૂચ, સુરત, વડોદરા, પાલનપુર, કચ્છ, કાઠીયાવાડ જેવા વિસ્તારોમાં ગુજરાતી ભાષા બોલનારાની કુલ સંખ્યા ૧૮૮૧ની વસ્તીગણતરી મુજબ ૮૩,૧૩,૪૬૮ હતી અને પોતે કરેલા સંશોધન મુજબ ગુજરાતી ભાષા બોલનારની સંખ્યા ૮૮,૮૫,૩૩૭ જેટલી હશે તેવું જણાવે છે.આ ઉપરાંત જે વિસ્તારમાં ગુજરાતી ભાષા બોલાતી નથી અને ત્યાં જે લોકો ગુજરાતી ભાષા બોલે તે વિશેની પણ માહિતી તેઓ અહીંયાં આપી છે.જેમકે,

પ્રદેશ	ઇ.સ.૧૮૮૧મુજબ(બોલનારા)	ઇ.સ.૧૯૩૧મુજબ(બોલનારા)
અજમેર-મેરવાડા	૧૪૮૩	૧૬૨૬
આસામ		૨૬
૨,૦૩૩		
બંગાળ	૧૭૧૩	૬,૫૦૫
વરાડ	૨૦,૮૫૪	૫૬,૨૫૮
મધ્યપ્રાંત	૨૭,૦૫૦	
મુંબઇ	૧૧,૪૨,૬૧૧	
		૭,૨૦,૮૪૧

આ ઉપરાંત મુંબઇ અને તેના આસપાસ પ્રદેશમાં ભટકતી વિચરતી જાતિઓમાં કાકિર ૧૨૨,તેમજ તરીમુખી કે ગિશાડીમાં ૧,૬૬૮ જેટલા લોકો ગુજરાતી ભાષા બોલે છે,અને અંતે તેઓ ઇ.સ.૧૮૮૧ની વસ્તી ગણતરી મુજબ ગુજરાતી બોલનારા અને પોતે કરેલા સંશોધન મુજબની સંખ્યા બતાવે છે.જેમકે,

પ્રદેશ	ઇ.સ.૧૮૮૧ મુજબ(બોલનારા)	ઇ.સ.૧૯૩૧મુજબ(બોલનારા)
ગુજરાતમાં બોલાતી	૮૧,૧૩,૪૫૮	૮૮,૮૫,૩૩૭
ગુજરાત બહાર બોલાતી	૧૩,૩૦,૮૭૭	૮,૫૪,૬૪૭
વિચરતી જાતિ	૧,૭૮૧	

આમ તેમણે ગુજરાતી ભાષા બોલનારાઓની સંખ્યા પોતાના સંશોધનમાં બતાવી આપી છે.

આ ઉપરાંત ગુજરાતી ભાષામાં ઉચ્ચારણ વિષયક ભેદ આખા ગુજરાતમાં એક સરખા છે તેવું પોતાના સંશોધનમાં તેવો બતાવે છે.જેમકે ‘ઈ’નું ‘એ’તરીકે, ‘ક’ અને ‘ખ’ના અનુક્રમે ‘ચ’અને ‘છ’તરીકે,‘ચ’અને ‘છ’ નું ‘સ’,તેમજ ‘સ’નું ‘હ’નો ઉપયોગ ગુજરાતીમાં ઉચ્ચારણ સ્વરૂપે થતો જોવા મળે છે.આ ઉપરાંત મૂર્ધન્ય અને દંત્ય વ્યંજનોને બેવડાવાનું કે બોલવાનું અને અંગ્રેજી ‘All’માનાં ‘આ’નો ‘ઓ’ કરવાનું વલણ અસિતત્વમાં છે. હિન્દીમાં જેમ ‘ઘોડાનો’ માટે ‘ઘોરેકા’ છે તે ગુજરાતીમાં ‘ઘોડાને’ માટે પ્રયોજ્ય છે. અહીંયાં સહાયકારક ‘કા’ અને ‘કો’ શબ્દો ઘોડાના અંગમાં ઉમેરવામાં આવ્યા છે. આથી ઊલટું બંગાળીમાં ‘ઘોડાને’ માટે ‘ઘોરેરે’ છે.આમાં ‘ર’ અને ‘રે’ પ્રત્યય લગાડવામાં આવ્યા છે.

ગુજરાતી ભાષાનાં ઉચ્ચારણ વિષયક બીજી કેટલીક વિશેષતાઓ બતાવતા તેઓ જણાવે છે કે ‘જ્યારે સ્વરની પછી બેવડો વ્યંજન આવેલો હોય,ત્યારે પહેલાના વ્યંજનને સાદો કરી નાખવાનું અને સ્વરને દીર્ઘ કરી નાખવાનું પસંદ કરવામાં આવે છે.જેમકે , હિન્દીમાં ‘મકખન’ બોલવામાં આવે છે તે ગુજરાતીમાં ‘માખણ’ શબ્દ તરીકે ઉચ્ચારણ થાય છે. આ ઉપરાંત અપ્રભંશમાં ‘મારિસુંઉ’નું ગુજરાતીમાં ‘મારીશ’ એવું ઉચ્ચારણ થાય છે.ઉપરાંત ‘હ’કારની પૂર્વે આવેલો ‘અ’કાર ધરાવતા અરબી અને ફારસી શબ્દો ગુજરાતીમાં બોલવામાં આવે ત્યારે ‘અ’ નો ‘એ’ થાય છે,જ્યારે ભારતીય ભાષામાં ‘અ’ કાયમ રહે છે.જેમકે હિન્દીમાં ‘શહેર’પણ ગુજરાતીમાં ‘શહેર’થાય છે.હિંદુસ્તાનીમાં ‘ઇ’કાર ધરાવતા ધણા શબ્દ ગુજરાતીમાં ‘અ’કાર ધરાવે છે. જેમકે,હિન્દીમાં ‘બિગરના’ જે ગુજરાતીમાં ‘બગડવું’ એવો થાય છે.

આપણે જે સામાન્ય વ્યવહારુ ભાષાનો બોલવામાં ઉપયોગ કરીએ છીએ તે વિશે પણ તેઓ જણાવે છે કે ‘ગુજરાતીમાં ‘આ’નો વિવૃત ‘ઓ’ અને ‘ઇ’ નો ‘એ’ કેટલીકવાર બોલવામાં આવે છે. આ બાબત મુખ્યત્વે ઉત્તર ગુજરાતમાં સામાન્ય રીતે વધુ પ્રયોજાતી જોવા મળે છે.ઉપરાંત ગુજરાતમાં જે ‘ઇ’કારનું ‘એ’કાર થવાનું સ્વરૂપ આપણે ત્યાં બહુ જૂનું છે તે છેક પ્રાકૃતમાથી થતું આવ્યું છે.જેમકે ‘પાણી’નું ‘પોણી’.આ ઉપરાંત ‘હતો’નું ઉચ્ચારણ કેટલીકવાર ‘હુતા’એ રીતે ઉચ્ચારણ થાય છે.

ત્રિયર્સને પોતાના ગુજરાતી ભાષા વિશેના સંશોધનમાં ગુજરાતી ભાષા જે-જે પ્રદેશમાં બોલાય છે,તે પ્રદેશમાં ગુજરાતી ભાષાનું ઉચ્ચારણ કેવી રીતે થાય છે તેની વિગત પ્રદેશ મુજબ આપી છે.ઉત્તર ગુજરાતમાં સામાન્ય વ્યવહારુ ગુજરાતીમાં મૂર્ધન્ય અક્ષરોને દંત્ય કરવાનું અને દંત્ય અક્ષરોને મૂર્ધન્ય કરવાનું વલણ થતું જોવા મળે છે. જેમકે, ‘માટે’નું ‘માટે’,‘થોડા’નું ‘થોરા’થાય છે.કેટલીકવાર સામાન્ય વ્યવહારુ ગુજરાતીમાં ‘ચ’ અને ‘છ’ને સ્થાને ‘સ’ ઉચ્ચારવાનું વલણ થતું જોવા મળે છે.જે આપણે ઉત્તર ગુજરાત તરફનાં વિસ્તારમાં જઈએ છીએ તેમ-તેમ આ નિયમરૂપે થઈ પડે છે.જેમકે,‘પાંચ’નું ‘પાસ’, ‘ઉયો’નું ‘ઉસો’ થાય છે.આ પ્રદેશમાં ‘જ’ અને ‘ઝ’નો એકસરખી રીતે અંગ્રેજી માના ‘Z’જેવું ઉચ્ચારણ થતું જોવા મળે છે.જેમકે ‘ઝાડ’ અને ‘જાડ’.ઉપરાંત મહીનદીના કાંઠા ઉપરના ચરોતર વિભાગમાં ‘સ’ અને ‘જ’ના અનુક્રમે ‘ત્સ’, ‘ધજ’ ઉચ્ચારણ થાય છે,તેથી કરીને એ પ્રાંતનું નામ ત્યાં વસનારા લોકો ‘ત્સરોતર’પ્રયોજે છે ને આવું ઉચ્ચારણ મરાઠીમાં પણ જોવા મળે છે.આ ઉપરાંત ઉત્તર તરફની ગુજરાતીમાં ‘ચ’ અને ‘છ’નો ‘સ’થાય છે.ત્યારે બીજી બાજુ ત્યાં ક,ખ,ગ ના ખાસ કરીને એ,ઓ,ઇ, કે પછી ‘ય’ની પૂર્વે આવ્યા હોય ત્યારે અનુક્રમે ચ,છ,જ થાય છે.જેમકે, ‘દીકરા’નું ‘દીચરો’, ‘ખેતર’ નું ‘છેતર’થાય છે.

ઉત્તર ગુજરાત, ચરોતર વિસ્તારની ઉચ્ચારણગત વિશિષ્ટતા જણાવ્યા બાદ તેઓ સુરત અને ભરૂચ જિલ્લાના વિસ્તારોમા બોલાતી ભાષાના ઉચ્ચારણ વિશેની પણ વાત તેમણે અહીંયાં કરી છે.જેમકે,શબ્દના મધ્યમાં પણ વ્યંજનોને બેવડા કરવાનું વલણ આ વિસ્તારમાં થતું જોવા મળે છે.જેમકે, ‘દિઠો’નું ‘દિઠો’, ‘નોકર’નું ‘નોકર’ઉપરાંત‘નાલ્લો’ની જેમ ‘ન’ નું ‘લ’કરવાનું વલણ આ વિસ્તારમાં થતું જોવા મળે છે અને આ વલણ સમગ્ર ગુજરાતમાં પ્રયોજાય છે તેવું તે પોતાના સંશોધનમાં નોંધે છે,પરંતુ આ બે જિલ્લામાં ‘ય’ કોઈ પણ વ્યંજનની પછી આવ્યો હોય ત્યારે‘ઈ’(દીર્ઘ)ની માફક વ્યંજનની પૂર્વે ઉચ્ચારાય છે.જેમકે,‘માયો’નું‘માઈરો’થાય છે.શિષ્ટ ગુજરાતીમાં પણ ‘આવ્યો’,‘લાવ્યો’ જેવા રૂપોના ‘આઈવ્યો’, ‘લાઈવ્યો’ જેવા ઉચ્ચારણ થાય છે.

ગુજરાતી ભાષાના વિકાસના ત્રણ તબક્કામાં વ્યાકરણગત પરિવર્તનો આવ્યા છે,તેનો ઉલ્લેખ પણ તેમણે કર્યો છે.જેવા કે સહાયકારક ક્રિયાપદ ‘છ’ અને ‘હો’ના રૂપો બને છે,જે વર્તમાનકાળના બહુવચનમાં ‘છીએ’બને છે.કર્મણિનું ‘આ’ વાળું ક્રિયાપદને માત્ર ‘માં આવ’ કેવી રીતે પ્રયોજય તેની સદષ્ટાંતનોંધ આપી છે.ઉપરાંત શબ્દભંડોળમાં આવેલા પરિવર્તનોમાં જુદા-જુદા રાજકીય પરિબળોના પ્રવાહો દરમિયાન જુદી-જુદી પ્રજાના સંપર્કને કારણે ગુજરાતી ભાષા કેવી સમૃદ્ધ થઈ છે,તેનો પણ પરિચય કરાવ્યો છે.એટલું જ નહીં ગુજરાતી ભાષાની કાળરચના વર્તમાનકાળ અને તેના પ્રવાહો,ભૂતકાળ અને તેના પ્રવાહો, સંભાવના, આજાર્થ, ક્રિયાપદ વગેરેનો પરિચય કરાવ્યો છે.કાળની વિવિધતાનો પરિચય કરાવવા માટે ગુજરાતી વાક્યવિચારને પણ અંગ્રેજીમાં મૂકી આપ્યા છે,જેથી અન્ય ભાષાના વ્યક્તિઓ પણ ગુજરાતી ભાષાની વિશેષતા પ્રાપ્ત કરી શકે.ઉપરાંત ગુજરાતી ભાષા વિશેની લાક્ષણિકતાઓને જુદા-જુદા પરિશિષ્ટમાં મૂકી આપ્યા છે. જેમકે,- પરિશિષ્ટ-૧માં દ્વસ્વ ‘એ’ અને ‘એ’વાળા શબ્દોની યાદી આપી છે,ઉ.દા.એડ, એદી, એડે, કેડિયું, ખેડ વગેરે જેવા શબ્દો આપ્યા છે(પૃ.૩૪૪).પરિશિષ્ટ-૨ માં વિવૃત ‘ઓ’ અને ‘ઓ’વાળા શબ્દો આપ્યા છે,ઉ.દા.ઓખર, ઓચર, ઓછાડ, કોદાળી, કોડુ વગેરે શબ્દો

આપ્યા છે(પૃ.૩૪૫).પરિશિષ્ટ-૩માં ‘હ’શ્રુતિવાળા શબ્દોની યાદી આપી છે,ઉ.દા.અહવાડો, એહડ, એહડો, કડાહદે વગેરે જેવા શબ્દો આપ્યા છે(પૃ.૩૪૭).પરિશિષ્ટ-૪માં જ્યાં ‘ન’ નો ‘ણ’ થયો છે,તેવા શબ્દોની યાદી આપી છે.

તેમના આ સંશોધનમાં તેમણે ગુજરાતી ભાષાની વિવિધ બોલીઓનાં છે તેના પણ કેટલાક નમુનાઓ આપ્યા છે,જેમકે નમૂનો-૧ (અમદાવાદ જિલ્લાની બોલી) ‘એક માણસને બે દીકરા હતા,અને તેમના નાનએ બાપને કહ્યું કે બાપ સંપતનો પહોચતો ભાગ મને આપ’(પૃ.૩૭૮). નમૂનો-૨(સુરતી બોલી) ‘એક જણને બે પોયરા ઉતા,તેમના નાલ્લાએ બાપને ક્યું કે બાપા જે મિલકત મારે ભાગે આવે તે મને આપી લાખો’(પૃ.૩૮૪). નમૂનો ૩(પારસી ગુજરાતી બોલી) ‘એક સખસને બે છોકરા હતા.તેમના ન્હાલ્લા છોકરાએ પોતાના બાવાને ક્યું બાવા તમારી દોલતમાથી જે કિસ્સો મારો થાય તે મને આપો (પૃ.૩૮૮).આ ઉપરાંત તેમણે આપણાં આદ્યકવિ એક પદ માથી ગુજરાતી ભાષા વિશેનો નમૂનો આપ્યો છે,ઉ.દા. ‘પઢે રે પોપટ રાજા રામની સતી પઢાવે’(પૃ.૩૯૯). આ ઉપરાંત તેમણે ગુજરાતી ભાષાની બીજી બોલીઓના નમૂના આપ્યા છે.

તેમણે ગુજરાતી ભાષા ઉપરાંત ગુજરાતી સાહિત્ય વિશેની ચર્ચા પણ તેમના ગુજરાતી વિશેના સંશોધનમાં કરી છે, તેમને નરસિંહ મહેતાનો જન્મ ઇ.સ.૧૪૧૩માં જૂનાગઢમાં,જ્ઞાતિએ નાગર,તેની માતા વિષ્ણુભક્ત હતી, માતાનાચરણમાં બેસીને પદો રચ્યા,ઇ.સ.૧૪૭૯માં અવસાન.નરસિંહ પછી પ્રેમાનંદ, વલ્લભ, કાડીદાસ, રેવાશંકર, શામળભટ્ટ જેવા સાહિત્યકારોનો ઉલ્લેખ તેમણે પોતાના સંશોધનમાં કર્યો છે. ગુજરાતી ભાષાના અંતે તેમણે ૨૪૧ જેટલા શબ્દસમૂહો અને વાક્યો ગુજરાતની જુદી-જુદી બોલીમાં કેવી રીતે બોલાય છે તે પણ નોંધ્યું છે.પરંતું તેમના આ અભ્યાસ દરમિયાન જે સર્વેક્ષણ કર્યું તે ભાષાના નિષ્ણાતો દ્વારા કરવામાં આવ્યું નહતું.તેઓ સરકારી ઓફિસર હોવાને કારણે સરકારી કર્મચારીઓ પાસે માહિતી એકત્ર કરાવી હતી,આને કારણે ભાષાનું નામ કોમ(જ્ઞાતિ) તરીકે, તો કોમનું નામ ‘ભાષા’ તરીકે જોવા મળે છે.આ ઉપરાંત કોચે ‘સરસ્વતીકંઠાભરણ’માં ગુજરાતી ભાષાનો કરેલો ઉલ્લેખ પણ અહીંયા કર્યો નથી.આમ છતાં તેમણે કરેલું આ સંશોધન ગુજરાતી ભાષાનો પરિચય કરાવે તેવું તો છે જ.

સંદર્ભ ગ્રંથ

- ❖ Grierson, George Abraham, Linguistic survey of india,(voll.9,part16) Edition 1916, India Reprint 2017, Publication; Kalpaz Publication, Delhi-110052
- ❖ દેસાઈ,ગિર્મિ ઘનશ્યામ, વ્યાકરણ વિમર્શ, તૃતીય આવૃત્તિ ૨૦૧૬, પ્રકાશક; યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ અમદાવાદ.
- ❖ વ્યાસ ડૉ. કાંતિલાલ બળદેવરામ, ગુજરાતી ભાષા-ઉદ્ભવ,વિકાસ અને સ્વરૂપ, ચતુર્થ આવૃત્તિ ૨૦૨૧, યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ.
- ❖ કોઠારી,જયંત, ભાષા પરિચય અને ગુજરાતી ભાષાનું સ્વરૂપ, આઠમી આવૃત્તિ ૨૦૧૮, યુનિવર્સિટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, અમદાવાદ.
- ❖ વ્યાસ,ડૉ. યોગેન્દ્ર ધીરુભાઈ, બોલિવિજ્ઞાન અને ગુજરાતની બોલીઓ,ચતુર્થ આવૃત્તિ ૨૦૧૦,